

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ІНТЕГРОВАНА КОРПОРАТИВНА СТРУКТУРА (ІКС)

У статті розглянуто основні теоретичні підходи до розуміння сутності категорії ІКС. Визначено, що її аналіз має здійснюватись на основі міждисциплінарного підходу з урахуванням триєдиної єдності понять інтеграція, структура та корпорація. Доведено, що ІКС характеризуються наявністю корпоративного ядра та можливістю отримання синергічного ефекту на основі об'єднання капіталів та унікальних компетенцій, ринкових принципів та стратегічної планоірності.

Ключові слова: корпорація, інтеграція, ІКС, методологія, структура, інтегровані структури економіки та бізнесу.

Вступ. Загальні ринкові та соціальні трансформації в Україні призвели до радикальних та надстрімких змін у середовищі функціонування вітчизняних підприємств. Ці процеси не є відірваними від загальноцивілізаційних тенденцій функціонування бізнесу, що яскраво проявляються у широкомасштабному формуванні інтегрованих бізнес–структур корпоративного типу (ІКС). Саме прискорення розвитку сучасної економіки, зміна форм та загострення конкуренції, пошук оптимальних шляхів акумулювання та розподілу обмежених економічних ресурсів, утримання конкурентних переваг в останні роки спонукають підприємства та організації до активної консолідації своєї діяльності. Тобто, формування інтегрованих корпоративних структур виступає свого роду адаптивною реакцією бізнесу на ринкові та загальноекономічні перетворення. В розвинених країнах саме ІКС забезпечують максимальну концентрацію капіталу, залучення значних інвестиційних ресурсів та масове впровадження сучасних технологій.

Питанням дослідження сутності ІКС, механізмів їх формування та функціонування, присвячене значне наукових досліджень вітчизняних та закордонних вчених. Вагоме теоретичне, методологічне та методичне значення мають праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: Чухно А., Мочерного С., Федулової Л.І., Вінслава Ю.Б., Владимирової І.Г., Драчової О.Л., Євтушевського В.А., Іванова І.М., Іванова Ю.В., Ільїна М.С., Козаченко Г.В., Кузьміна О.Є., Лепейко Т.І., Масютіна С.А., Микитенко В.В., Назарової Г.В., Соболя С.М., Якутіна Ю.В., та ін.

В той же час, варто зауважити, що переважна більшість досліджень ІКС лежить у площині корпоративного управління, акціонерного капіталу, фінансового менеджменту, фінансів корпорацій, диверсифікації бізнесу, вертикальної та горизонтальної інтеграції, форм реструктуризації підприємств, що унеможливорює та в деякій мірі викривлює площину дослідження саме ІКС. Сама світова практика діяльності ІКС свідчить про

існування проблем практично щодо кожної такої структури, що, в першу чергу, витікає з нерозуміння їх сутності. Такий стан наукової розробки проблематики дослідження сутності ІКС вимагає подальшого дослідження питань систематизації та впорядкування понятійно-категоріального апарату, визначення сутності категорії «інтегрована корпоративна структура», що дасть можливість збагатити економічну науку та удосконалити практику господарювання ІКС, методи та моделі управління і регулювання діяльності ІКС тощо.

Постановка задачі. Дослідити сутність категорії інтегрована корпоративна структура на основі аналізу основних теоретичних та методологічних підходів до її трактування.

Результати дослідження. Існує велика кількість визначень ІКС, в основу яких закладаються різні критерії. Так, наприклад, Коркмазова А.Б. та Чотчаєв М.М. трактують ІКС як спосіб зниження інвестиційних ризиків учасників будь-якого сформованого об'єднання [1].

Дехтяр Н.А. визначає, що інтегрована структура бізнесу визначається як об'єднання окремих підприємств в одну господарську одиницю в результаті приєднання одного підприємства до іншого або отримання контролю одним підприємством над чистими активами та діяльністю іншого [2].

Хомяк О.В. визначає ІКС як різноманітні форми об'єднань різних типів підприємств, з метою технологічної та економічної інтеграції для скоординованої господарської діяльності і реалізації інвестиційних та інших проектів і цільових програм [3, с. 5].

Пилипенко А.А. дає більш змістовне визначення ІКС, розуміючи під нею сукупність неоднорідних за складом економічних агентів, кожен з яких має властиві йому характеристики, між якими існують регулярні істотні взаємозв'язки, що спричиняють взаємообумовлений вплив один на одного [4]. Він також визначає, що для ІКС характерний взаємозв'язок на основі знань та їх потоків різних юридично самостійних або залежних агентів, які мають спільну мету у вигляді синегрічного ефекту (насамперед, максимізація консолідованого прибутку).

Велика кількість дослідників розглядає поняття ІКС через призму напрямку інтеграційних процесів, визначаючи наявність вертикально-, горизонтально інтегрованих структур та конгломератів. У вітчизняному законодавстві ІКС можна визначити під терміном об'єднання підприємств, хоча й щодо останнього нормативна база є, на наш погляд, вкрай суперечливою.

На наш погляд, ці визначення лише частково відбивають сутність категорії ІКС, оскільки оперують окремими елементами та взаємозв'язками, що можуть характеризувати інтегровану структуру. Крім того, таке трактування ІКС не дає можливості виділяти інші інтеграційні утворення, які виникають між суб'єктами економіки – на рівні глобальної чи національної економік, на мезорівні, чи між некорпоративними суб'єктами. Або ж ці поняття часто змішуються, застосовуються як синоніми. Тому аналіз сутності

ІКС має виходити з дослідження таких об'єднаних категорій як «інтеграція», «корпорація» та «структура».

Аналізуючи категорію «інтеграція» слід відзначити, що в її визначенні можна виділити наступні фундаментальні положення [5]:

- інтеграція розглядається як процес взаємодії між елементами певної системи;

- елементи, що інтегруються в систему можуть бути однотипними або різнорідними, але вони мають спільні цілі, що спонукає їх об'єднуватись в одне ціле;

- вона націлена на досягнення результату, який має значення для всіх елементів;

- елементи системи у процесі координації є певним чином скоординованими, що забезпечує їх стабільність, гармонійність та стійкість;

- вона забезпечує підтримку не лише елементів даної системи, а й систем вищого рангу;

- елементи системи у процесі інтеграції адаптуються один до одного та до умов оточення, але при цьому в переважній більшості зберігають свою ціннісну (сутнісну) основу;

- інтеграція забезпечує елементам створеної системи збільшення їх власних потенціалів у вигляді синергічного ефекту.

Крім того, слід зауважити, що в рамках дослідження інтеграції як явища притаманного економічній системі та її підсистемам існує кілька підходів до аналізу напрямків інтеграції:

- ринково-ортодоксальний, що під інтеграцією розуміє процес знищення перешкод для вільного руху товарів і факторів виробництва [6, с. 4];

- ринково-інституційний – під інтеграцією розуміє одночасний вплив на процеси консолідації в економічній системі об'єктивних законів та суб'єктивних чинників [7, с. 81];

- структуралізм – обґрунтовує інтеграцію в економічній системі як необхідний елемент еволюції самої системи та її підсистем і структурних елементів, пов'язаних з дією екзогенних та ендогенних чинників [6, с. 6].

Аналіз множини підходів до поняття інтеграції економічною наукою до дослідження можливостей інтеграції або консолідації дає можливість визначити, що групування елементів економічної системи, її підсистем відбувається на технології, дії інституційних факторів, маркетингу, виробництві, збуті, їх синтезі тощо, що визначає складність категорії інтеграція і самого процесу консолідації.

З таких позицій витікає, що *інтеграція* представляє собою цілеспрямований процес об'єднання різнорідних або однорідних елементів у єдину структуровану систему, якій притаманні чітка координація, збереження сутнісних ознак елементів, а також ознак створеної системи, що частково може обмежувати дію її елементів, між якими існують інтенсивні взаємозв'язки з метою досягнення бажаного кінцевого результату у вигляді синергічного ефекту за обраними осьовими принципами.

У результаті процесу інтеграції формується певна структура – тобто відносно сталий спосіб зв'язку елементів того чи іншого складного цілого (складнішого, ніж окремі елементи). Вона відбиває упорядкованість внутрішніх і зовнішніх зв'язків елементів, що забезпечують сталість, стабільність, якісну визначеність сформованої системи. Структурні зв'язки різного роду пронизують всі процеси, які відбуваються у системі (між її елементами та із зовнішнім оточенням).

Такими інтегрованими структурами можна вважати світове господарство, ВЕЗ, СП, різні об'єднання громадян тощо. В них відбувається інтеграція розрізнених елементів, що ставлять перед собою конкретну мету і прагнуть максимізувати кінцевий результат діяльності створеної структури та кожного елементу окремо. Між ними відбувається регулярна взаємодія та перетікання ресурсів. Вони формуються на різних рівнях економічної системи і умовно мають єдине ядро прийняття рішень. Так, наприклад, еволюційний шлях інтеграції окремих родин та спільнот в національну економіку, а національних господарств у світове господарство можна і доцільно визначати як інтегровані структури економіки (*ICE*). Об'єднання, що виникають в рамках окремих економік чи на їх стику між суб'єктами господарювання доцільно об'єднати поняттям інтегровані структури бізнесу (*ICB*).

Тепер стоїть питання про те, що є *IKC* і до якої системи вищого рангу інтеграції вони належать. З цією метою розглянемо поняття корпорація, що дасть можливість виявити триєдину сутність категорії ІКС та виділити її серед інших інтегрованих структур бізнесу (*ICB*) та інтегрованих структур економіки (*ICE*). З позицій економічного підходу корпорації притаманні наступні риси:

- асоційована власність;
- підсилення ринкової влади економічною;
- переважно наявність системи акціонування;
- можливість поєднання найманої праці з правом на участь в управлінні;
- велика кількість каналів інтеграції з некорпоративними та корпоративними суб'єктами економіки;
- поєднання родових функцій підприємств з нетрадиційними для них (оптимального комбінування факторів виробництва; утворення суспільного продукту і сприяння розподілу національного доходу; організації; інноваційності; ефективного задоволення попиту; зовнішньоекономічного представництва національної економіки; здійснення реальної економічної влади в країні тощо);
- синтез різних форм об'єднання власників – окремих осіб, організацій, установ, ринкових посередників тощо. Диференціація власника і підприємця;
- влада розподіляється відповідно до частки, внесеної у компанію і, відповідно, нормативно визначена її неоднаковість для власників;
- чітке розмежування управління та власності;

- складна ієрархічна структура, що забезпечує компанії самодостатність на ринку (блоки з фінансових, виробничих, науково-технічних, збутових та інших питань, що самі є складними комплексами і мають певну самостійність);

- основне джерело інформації про ринок – внутрішньо фірмові канали – ієрархія, фрагментарно інформація отримується з додаткових джерел – ринок і державні органи влади;

- переважно національний та наднаціональний рівні економічної активності;

- вільне перетікання всіх ресурсів в межах ієрархії, встановлення бар'єрів для виходу за її межі через систему формальних та неформальних правил і принципів, сформованих в рамках ієрархії, частково через ринковий механізм.

У процесі еволюції корпорацій, що на сьогодні визначається як процес укрупнення та ускладнення корпоративних зв'язків на основі інтеграції індивідуальних капіталів у акціонерному товаристві (АТ), а потім між ними та між АТ та іншими суб'єктами ринку, формуються метакорпорації або в сучасному тлумаченні західних економістів ІКС, до основних ознак яких можна віднести (розширені критерії Паппе) [8]:

- певна частка економічних агентів є комерційними організаціями, що функціонують з метою одержання прибутку та максимальної мінімізації ризиків;

- між агентами існують стійкі взаємозв'язки, більш жорсткі, ніж ринкові, що означає, що в деяких істотних аспектах все об'єднання виступає як єдине ціле;

- існує стратегічний центр прийняття рішень, який може бути як юридичною особою, так і групою фізичних осіб – власників і вищих менеджерів, цей центр дістає назву центрального елемента;

- проміжні форми, які узгоджують як ціновий, так і командний механізми управління, тобто ієрархію та поліархію (ринок);

- влада нарощується синергічно і виступає в якості системи владних відносин на організаційному рівні елементів інтегрованої корпорації, владу центру над її елементами створеної системи, а також владу на ринку і в суспільній системі в цілому на національному та міжнародному рівнях в цілому поєднання ринкової та економічної влади;

- функціонують за рахунок формування і підсилення унікальних компетенцій елементів компанії та компетенцій створеної системи;

- інтеграція корпорацій в мета структури відбувається за рахунок спонукання світової економіки створити центри «підвищення рівня плановірності»;

- перетворюють економіку чи її підсистеми на мережі і кластери корпоративного типу.

До цих критеріїв додаються у більш складній та концентрованій формі риси, притаманні традиційним корпораціям.

До таких структур як з позицій економічної науки, так і з точки зору права сьогодні можна віднести [9; 10]: АТ як найпростішу форму інтеграції, концерни, холдинги, консорціуми, трести, пули, синдикати, асоціації, альянси, ПФГ, транснаціональні метакорпорації, конгломерати, картелі, які характеризують мікро-, мезо-, макро- та мета економічний рівні інтеграції. А відмінною їх рисою від некорпоративних ІСБ є те, що вони виступають універсальними самодостатніми системами розвитку договірною або уставною типу, що діють на принципах перехресного володіння капіталом (як основа корпоративного ядра), здатні поглинати інших суб'єктів ринку, за своєю структурою виступають системою в системі ринку та економіки, маючи власний внутрішньо корпоративний ринок і закономірності розвитку.

Тобто ІКС набувають можливості у процесі діяльності та розвитку раціонально поєднувати риси ринкового саморегулювання, індикативного довгострокового планування, а також ієрархії на принципах синергії, реалізуючи при цьому власні сутнісні ознаки (компетенції), закономірності розвитку і саму господарську діяльність в системі національного господарства та на міжнародній арені на основі об'єднання навколо корпоративного ядра. Такі компанії відходять від суто виробничої (ресурсної) концепції і працюють на нарощення сукупного потенціалу утворення, а також забезпечення зростання потенціалу свого оточення при консолідації ресурсів, капіталів, знань, культури, моделей управління, потенціалів та інституційної складової у реалізації довгострокової стратегії розвитку.

Висновки. У процесі дослідження було виявлено, що категорія інтеграція є фундаментальною науковою категорією, яка відображає еволюційний динамічний рух економічних систем та їх структурних елементів. Вона виступає невід'ємною їх складовою і сутнісною ознакою та розгортається на всіх рівнях економічної системи, визначаючи появу нових структур.

Інтеграційні процеси на рівні економіки доцільно пояснювати через категорію ІСЕ, а на рівні інтеграції фірм та підприємств термінами ІСБ та ІКС, при цьому остання виступає діалектичним продовженням перших двох, що витікає з самої сутності та природи корпорацій. Для ІКС на відміну від інших ІСБ характерна наявність корпоративного ядра та можливість отримання синергічного ефекту за ринковими, виробничими, інвестиційно-інноваційними, фінансовими, нематеріальними тощо взаємозв'язками на основі об'єднання капіталів та унікальних компетенцій, ринкових принципів та стратегічної планованості, не притаманної традиційним підприємствам та більшій частині некорпоративних інтеграційних структур (ІСБ без корпоративного ядра).

ІКС на сьогоднішній день виступають об'єднуючим ядром і найвищою формою прояву інтеграційних процесів, формуючи систему каналів взаємодії в структурі сучасної економічної системи людства.

Перелік посилань

1. Материалы II Международной научной студенческой конференции «Научный потенциал студенчества – будущему России». Том третий. Экономика. Ставрополь: СевКавГТУ. – 2008. – 180 с. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://science.ncstu.ru/conf/past/2008/stud/economics/077.pdf>
2. Дехтяр Н.А. Оцінка ефективності управління інтегрованими виробничими формуваннями з урахуванням специфіки структури власності в Україні / Н.А. Дехтяр // Вісник української академії банківської справи. – 2005. – № 2 / [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.lib.academy.sumy.ua/library/Article%5CDekhhtiar_7.pdf
3. Хомяк О.В. Формування та регулювання інтегрованих корпоративних структур: автореферат на здобуття наукового ступеня к.е.н. зі спеціальності 08.02.03. «Організація управління, планування і регулювання економікою» / О.В. Хомяк. – Львів, 2001. – 20 с.
4. Пилипенко А.А. Конкурентна стратегія й формування системи стратегічного управління розвитком інтегрованої структури бізнесу / А.А. Пилипенко // Науково-технічний збірник комунального господарства міст. – 2005. – № 82. – С. 84 – 91.
5. Термінологічний аналіз філософських та соціологічних категорій Національної соціологічної енциклопедії (збірник енциклопедій Росії та України) [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://voluntary.ru/dictionary/>
6. Філіпенко А. Бігравітаційний варіант міжнародної економічної інтеграції України / А. Філіпенко // Економічний часопис. – 2006. – №5–6. – С. 2–6.
7. Белозубенко В.С. Онтология интеграционных процессов на уровне регионов мира / В.С. Белозубенко, А.С. Усова // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая: зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНТУ, 2005. – Випуск 31. – С. 79 – 86.
9. Кальченко Т. В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: монографія / Т.В. Кальченко. – К.: КНЕУ, 2006. – 248 с.
10. Горбатов В.М. Конкурентоспроможність і цикли розвитку інтегрованих структур бізнесу / В.М. Горбатов. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 592 с.
11. Зятковський І. Інтегровані корпоративні структури в умовах транзитивної економіки: відповідність нормам світової господарської та правової практики // Журнал європейської економіки. – 2–5. – №.4. – С. 481 – 496.

Кавтись О.П.

к.э.н., ст. преподаватель НТУУ «КПИ»

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ КАТЕГОРИИ ИНТЕГРИРОВАННАЯ КОРПОРАТИВНАЯ СТРУКТУРА (ИКС)

В статье проанализированы теоретические подходы к определению ИКС. Определено, что анализ данной дефиниции должен осуществляться на основании междисциплинарного похода с учетом триединой сущности определений интеграция, корпорация, структура. Доказано, что ИКС имеют корпоративное ядро и возможность получения синергетического эффекта на основании объединения капиталов и уникальных компетенций, рыночных принципов и стратегической планомерности.

Ключевые слова: корпорация, интеграция, ИКС, методология, структура, интегрированные структуры экономики и бизнеса.

Kavtysh O.P.

candidate of economic sciences, senior professor NTUU «KPI»

THE THEORETICAL APPROACH OF THE RESEARCH CATEGORY INTEGRATED CORPORATE STRUCTURE (ICS)

In the real article investigational the basic theoretical approach is considered near understanding of essence of category ICS. Certainly, that its analysis must be carried out on the basis of different approaches taking into account triune unity of concepts integration, structure and corporation. It is well-proven that ICS characterized the presence of corporate kernel and possibility of receipt of synergistic effect on the basis of association of capitals and unique jurisdictions, market principles and strategic regularity.

Keywords: corporation, integration, ICS, methodology, structure, integrated structures of economy and entrepreneurs.

Кожемяченко О.О

ст. викладач НТУУ «КПІ»

Явтушенко О.С.

студентка ФММ НТУУ «КПІ»

ПРОБЛЕМИ ДОЛУЧЕННЯ УКРАЇНИ ДО МИТНОГО СОЮЗУ РОСІЇ, КАЗАХСТАНУ, БІЛОРУСІ

В даній статті охарактеризовано комплекс економічних проблем, що виникли в Україні у зв'язку зі створенням Митного союзу Росії, Казахстану і Білорусі, розглянуто основні причини з яких Україна відмовилася стати членом цього союзу; запропоновано шляхи розвитку економічних відносин нашої країни з країнами, які сформували Митний союз.

Ключові слова: Митний союз, Євразійське економічне співтовариство, імпорт, торгівля, тарифні квоти, зона вільної торгівлі, товарообіг, Світова організація торгівлі.

Вступ. Проблема доцільності створення Митних союзів існує досить давно і її вивченням займались чимало вітчизняних вчених, серед яких Бураковський І.В., Михайленко М.К., Силіна Т.В, Фомін С.П. та інші.

Питання ж доручення України до Митного союзу Росії, Казахстану, Білорусі є «новим», але є досить актуальним, так як сьогодні Україні необхідно якомога швидше визначитися в якому напрямі розвивати свої міжнародні відносини.

Постановка задачі. Основним завданням дослідження є аналіз економічних проблеми України, пов'язаних зі створенням Митного союзу Росії, Казахстану і Білорусі та надання пропозицій щодо налагодження